

Alslev Sogn.

Af Lærer H. P. H. Novrup, Alslev.

Efter Undersøgelser i den nyere Tid hører de Byer, der har Endelsen „lev“, til Landets ældste Byer. Forstavelsen er et Personnavn, og Endelsen „lev“ hed paa Gammeldansk „leue“, som betyder Efterladenskab. Navnets ældste Form er Alsløøf og Alslæff, og det nævnes 1312. Senere stavedes det Alsløf og Alslef.

Langs Sognets Nordgrænse ved Varde Aa findes brede og frugtbare Engstrækninger, der har ydet gode Afgrøder, særlig Hø. Mod Vest er det Marskenge med den karakteristiske Plantevækst. Jordbunden bestaar her af Klæg, det fede Havler, somme Steder er det noget blandet med Brunjordsdele, der tyder paa, at Marsken ikke er ren Havmarsk, men at Vandløbene ogsaa har ydet deres Bidrag til de store Engstrækninger. I en bred Dal flyder Alslev Aa omtrent midt gennem Sognet. Denne Dal indeholder noget Tørveskær af mindre god Beskaffenhed; men den har sin store Betydning ved at yde baade meget og godt Hø. Til Eftergræsning sent paa Sommeren giver den Malkekvetget god Næring. En anden Dal mellem Alslev og Vibeke har mindre Betydning, da saavel Engene som Moserne er mindre værdifulde.

Med Undtagelse af nogle Smaastykker i Sognets sydlige Del, der har magert Ler til Underlag, er Jorderne overalt Sandjorder med et Underlag af rødt Sand, Grus og hist og her Al. Den nordøstlige Del

er en stor Hedestrækning, der næppe nogensinde har været opdyrket. Nu er der plantet en Del Naaletræer paa denne Hede. Varde By ønskede nemlig for nogle Aar siden at udvide sine Plantager, og da købte Byen flere Hundrede Tønder Land af Toftnæs Hede. Heden er stor endnu, saa stor, at der i 1918 arrangeredes Optagelse af en Film, der skulde forestille en stor Præriebrand. Noget af Heden er tjenlig til Opdyrkning, og flere Steder er der lidt Mosejord. Toftnæs Hede har fra gammel Tid været anset for at yde en særlig god Hedetørv, og i fordums Tid har Befolkningen her næsten udelukkende faaet sit Brændsel fra Heden. Nord for Alslev Mølle dam skærer sig en Sig ind i Heden, som kaldes Markskel. Her er Sogneskellet til Bryndum Sogn. Her og i Bredmose ude paa Heden fandtes det bedste Tørveskær i hele Sognet, men nu er der kun ganske lidt tilbage. Der brugtes nemlig en Mængde Tørv eller Klyne, som de kaldes her paa Vesteregnet, til at brænde Mursten ved, da de gamle Bindingsværksbygninger blev erstattede af grundmurede Bygninger. Denne Ombygning fandt især Sted fra det Tidspunkt, Bønderne blev Selvejere, og saa til omkring Midten af det nittende Aarhundrede. Nu har vi kun een Rest tilbage af Bindingsværk, nemlig nogle Stolper i Karl Gregersens Lade. Enkelte Gaarde var vel nok bleven grundmuret, inden Fæsteskabet ophørte; men det var først ved Selvejendoms Erhvervelse, at der ret blev Fart i denne solidere Bygningsmaade. Den første Gaard under Visselbjerg Gods, der blev grundmuret, skal være den Gaard, som Bendix Nielsen i Toftnæs nu ejer. Nogle af de ældste grundmurede Bygninger bærer Præg af, at der har skullet spares, Tømmeret er spinkelt, og de fleste

Skillevægge var opmuret af ubrændte Lersten eller rettere Klægsten; thi Raamaterialet er Klæg fra Engene. Bønderne forfærdigede selv Stenene. I Marsken hentedes Klæg, som æltes hjemme ved Gaardene, hvorefter Stenstrygningen begyndte, i Reglen tidlig om Foraaret. Saa ryddedes der op i Udhusene, hvor de nystrøgne Sten sattes til Tørring. Sædvanligvis var der to Mand om en Ovnfuld Sten, og de hjalp hinanden ved alt Arbejde. I Toftnæs var der to Teglovne og i Alslev mindst een, hver til ca. 6000 Sten. Jorderne er kalkfattige, men Mergel findes kun i Sognets sydlige Del samt lidt ved Visselbjerg. Ved Torrup findes ikke saa faa gamle Mergelgrave, og her har Merglingen nok først været i Brug. I den øvrige Del af Sognet tog Merglingen først til nogle Aar efter Krigen 1864. I 1873 fik Pastor Leunbach bevilget et Laan paa 300 Rdl. til Mergling af Præstegaardens Agermark, og Pastor H. V. Sthyr optog i 1876 et Laan paa 900 Kr. til forskellige Forbedringer ved Avlingen, og af disse anvendtes en større Sum til Mergling og Indkøb af Kalk.

Mergellejet ved Torrup er nu blevet udnyttet ved Stordrift med Gravemaskiner, Lokomotiver og Spor, og Mergelen er ført ad Bryndum, Guldager og Hostrup Sogne foruden til selve Alslev Sogn. Interessentskabet stiftedes ved et Møde paa Damsmark den 19. Juli 1912. Arbejdet overdroges et Entreprenørfirma fra Hannover, og Udkørselen begyndte 2. Juli 1914, men standsedes allerede i August s. A. ved Krigens Udbrud. I Foraaret 1915 toges der fat igen, og i Efteraaret 1916 sluttedes Arbejdet, der hovedsagelig var udført ved polske Arbejdere, baade Mænd og Kvinder, der boede i nogle Træbarakker, som opførtes i den

Anledning. Ialt udkørtes 173677 $\frac{1}{2}$ m³ Mergel, hvilket regnedes tilstrækkeligt til at mergle 12000 Td. Land. Mergelen staar Interessenterne i en Pris af 2 Kr. 55 Øre pr. m³ eller 17 Kr. pr. Kubikfavn. Mergelselskabet erhvervede sig 5 $\frac{3}{4}$ Td. Land af Fattiggaardens Jorder, $\frac{1}{2}$ Td. Land af Niels Nielsens og 1 $\frac{3}{4}$ Td. Land af P. O. Christensens i Torrup, desuden blev der taget et Par Grave paa Damsmarks Jorder. Mergelgravens Fladeindhold gaar op mod 8 Td. Land, og Dybden er ca. 10 m.

Forhen har den mergelfattige Del af Sognet faaet en Del Mergel fra Hostrup Sogn, og i de senere Aar fra de store Mergellejer i Hvidding og Rindom. Mergelen fra disse blev enten hentet paa Varde Station eller i Statsgrusgraven ved Alslev Mølle, hvor Ekstratog med Mergel satte Vognladninger ind. Da det har været noget besværligt med Transporten, er der bleven sparet paa Mergelen; til Gengæld er der saa brugt ret betydelige Kvanta af „Gødningsskalk“, særlig fra Kridtlejerne ved Hjerm. Nu er saa godt som alle Marker paaført et rigeligt Lag Mergel.

Markerne.

I 1874 aabnedes Jernbanen fra Lunderskov til Varde og Aaret efter fra Varde til Holstebro. Derved oprandt en ny Tid for det vestjydske Landbrug, og fra den Tid er der et kendeligt Opsving. Førind Merglingen begyndte, gav de tørre Agre en yderst sparsom Græsning. Første Aars Udlægsmark bar saa at sige kun Rødknæ og Stedmoderblomst, der kunde staa saa tæt, som om de var saaet af Menneskehaand, og paa de ældre Agre stod Græsset paa de daarligste Jorder i store Totter.

Mangen en forsigtig Bonde var noget ængstelig for at faa Kvæget tidligt ud om Foraaret, da han frygtede for, at Græsset ikke skulde kunne strække til, indtil Engene blev slaaet, og Kvæget kunde komme derned til Eftergræsning. Følgen heraf blev saa, at Rødknæerne blev for gamle, og saa vilde Køerne ikke æde dem; de stod og sultede paa Marken, og Udbyttet blev alt for lille.

Paa Markerne saaedes i fordums Tid Rug, Byg og Boghvede. Havre saaedes derimod ikke, da man var kommen ind paa, at den ikke kunde gro paa de tørre Marker. Derimod saaedes Havre paa de lave, klæg-bundne Jorder mellem Marken og Engene, og som benævnes „Havremarsken“.

Den første Afgrøde var enten Boghvede eller Byg, til Byg gødedes, derefter Rug i tre Aar i Træk. Saa fik Marken Lov at ligge som Grønmark i ubestemt Tid. Man var nemlig bange for at fælle Grønjorden, før den var groet rigtig godt sammen, — den burde hvile, for at den kunde yde noget igen — saaledes var Opfattelsen. Mellem de højryggede Agre fandtes ofte meterbrede Rener, der var fulde af Sten, som var samlet af Agrene. I Fællesskabets Tid pløjedes Agrene altid indad, for at Naboen ikke skulde faa noget af den tilstødende Muld. Landbrugsredskaberne var daarlige, Plovene store og klodsede, det hele af Træ med lidt Jærnbeslag, selv Muldpladen var af Træ. En saadan Plov med Træmuldplade er benyttet her af Jørgen Knudsen i Alslev lige til 1882. I Fællesskabets Tid inddeltes Bymarken i Vænge, eller som de her kaldtes: Tægter. Ved Alslev kendes følgende Navne: Vilslevhøjtægte, Hungertægte, Velsingetægte, Lergravtægte, Mølletægte, Pustvang, Aadal eller Østerhøjtægte.

der var delt i to, Brotægte eller Lyngbergtægte, Kirketægte, Hedeagertægte og paa Sønderheden Sønderager-tægte, ogsaa kaldet „Uldbæk Jord“, der 1785 benævnes „brudt Hede“. Hedeagertægten er formodentlig ogsaa brudt sent.

En gammel Beretning af Pastor Abraham Jessen fortæller: „27. Januar 1722 har Alslev Bymænd til Byens Gavn og Bedste afdelt de tre Tægter: Vilslev-højtægte, Lergravtægte og Mølletægten i fire Tægter, Heeager bliver alene en Tægte for sig selv. 1721 har Bymændene indtaget en ny Havremarsk, saa nu er der baade Sønder-, Nør- og Øster-Havremarsk. Endvidere har de skiftet nogen Hede ud ad Tulsmark til, hvoraf Præstegaardens Andel til Datum ligger ubruddt, da jeg har anset det ikke Umage og Bekostning værd at bryde og saa lang Vej Gødskningen at udføre.“

Her er altsaa et Bevis paa, at Bønderne selv har begyndt paa Smaareformer og ogsaa af sig selv begyndt paa Udstykning af Jorderne. At Fæstebønderne ikke har haft særlig Lyst til at slide med Opdyrkning, er forstaaeligt nok. Den nævnte nybrudte Tægte Sønderager er formodentlig først brudt efter 1770, da Visselbjerg udstykkedes og Bønderne for en væsentlig Del blev Selvejere. Da Markerne udskiftedes, fik hver Mand travlt med at indhegne sine Marker med Diger, der overalt fik samme Højde. Naar Digerne blev sat tværs over de højryggede Agre, fik Digerne den forunderlige Bølgeform, som man hist og her kan se endnu.

Paa Toftnæs Mark kendes følgende Tægter: Længst mod Nordøst: Bøesbøl Agre, mod Øst: Øster-, Mellem- og Vester-Hvidagre og Lille-Hede, mod Nord: Nørender,

Nord for Spanghul: Skarp-Meder, mod Vest: Bygdaltægte, Faarhøjtægte, Fladtægte og Krogstægte. Agrene var forsynede med nummererede Pæle, der undertiden tillige bar Brugerens Mærke. Præstegaardens Mærke var δ , der nok skulde være et O med et T over, og oprindelig var Præsten Oluf Tofts Mærke.

Fra 1765 har man følgende Optegnelse angaaende Sognets Næringsveje: „Her bruges kun Agerdyrkning, Rug, Byg, Havre og lidt Boghvede. I forrige Tider har der været meget Fiskeri, især Laksefiskeri til Visselbjerg, dog ogsaa Ørred og Snebel, men i 1765 kunde Fiskeriet hverken af Visselbjerg-Ejere eller andre betale Garnet. Aarsagen hertil menes at være, at Aamundingen er bleven fyldt med Sandgrund. Af Avlingen sælges lidt Rug, mindre af de andre Sorter.“

Til de omtalte Tilløb til Reformer hører ogsaa en Forandring af Ydelsen af Tienden. Godsejer A. H. Rasch var Ejer af Kongetienden. Han og Bønderne træffer 1707 Aftale om, at Tienden leveres i ren Korn (Skæppen) i Stedet for i Kærven, og faa Aar efter fik Præsten Hans Friis ogsaa en Tiendeakkord i Stand med Bønderne af begge Sogne, men da der kom en ny Præst, fandt Bønderne i Hostrup, at de ikke var forpligtede længere. Den ny Præst, Abr. Jessen, fik dog sat igennem, at al Tiende ydedes i Skp. i Stedet for i Neg. Han bemærker, at han ikke havde noget Tab ved at faa Tienden i Neg, men dog alligevel helst vilde have den i Skæppemaal.

Den 13. August 1707 er en Mærkedag i Alslev Sogns Historie; thi da blev Begyndelsen gjort til Afløsning af Tiendeydelsen i Kærven paa Marken. Bønderne maatte nemlig ikke føre deres Korn i Hus, førend Tiendetageren havde talt Negene, saa Tienden

i Henhold hertil kunde leveres. Fra Aaret 1769 findes en Fortegnelse over Tiendeydelsen i Skp. af hver Ejendom i Alslev-Hostrup.

Nævnte Tiendeakkord ser saaledes ud: „Anno 1707 den 13. August haver Vi efter- og underskrevne Toftnæs Bye-Mænd paa Aftale mod Velædle Hr. Regiment-Skriver Sr. Andreas Hansen Rasch, som Kongens Anpart Korn-Tiende er berettiget at oppebærge, ved dette reserveret og forpligtet os at betale reen Korn i Stæden for Kierfven paa følgende Maade. Næmlig: Lars Sørensen 12 Skp. Rug, Søren Nielsen 6 Skp. Rug. Hans Jepsen 6 Skp. Rug, Bennet Jensen og Svend Pedersen 5 Skp. Rug, Bertel Christensen 6 Skp. Rug, Hans Nielsen 6 Skp. Rug, Claus Madsen 6 Skp. Rug, Søren Sørensen 6 Skp. Rug, Iver Iversen 6 Skp. Rug, Ole Sørensen 6 Skp. Rug, Tøste Svendsen 12 Skp. Rug, Peder Jepsen 6 Skp. Rug, Peder Jensen af en halv øde Gaard 6 Skp. Rug, og af en Gade-Huus 1 Skp. Rug. Sampt fornfinte Hans Nielsen, Søren Nielsen og Iver Iversen af Niels Sørensens øde Gaard 12 Skp. Rug. Og overalt sampl. Beboere 2 Td. Haure; Hvilchet Rug neml. 12 Skp. af hver Gaard, som beløber sig til 13 Td. 4 Skp. tillige de 2de Td. Havre enhver af os foreskrevne ingen undtagen lover og tilforpligter os fiorten Dage for Michels Dag førstkommende Ufejlbarlig (o: uden videre Advarsel) til Hr. Regimentskriver Rasch, hvor hand boendes er, rigtig og i forsvarlig reen Rug at lade betale paa dend Maade, som Tiende-Korn bør at ydes. Til samme Tid skal Enhver af os paa enhver Skp. Rug betale En Skilling Danske.

Item desforuden udi Korn-Høsten forskaffe Velbemte Hr. Regiment-Skriver paa vores egen Kost en døgtig Menneske til at skiere Korn eller i stæden for hver

Menneske som udebliver 2 Mark Danske. Denne vores Tingsel imod vores Korn paa Ageren uden Telling maa indtage, skal staa fuld og fast for det første indeværende Aar, Hvilche vi saaledes underskriver og fornemlig lover vi Iver Iversen, Hans Nielsen, Laust Sørensen og Hans Jepsen alle i Toftnæs Een for alle og alle for een til indmte specificerede Tiende Korn og Penge Leverantze med dend anførte Dags Gierning at være ansvarlig og holde Velbemte Hr. Regiment Skriver Rasch skadesløs i alle optænkelige Maader. Til den Ende skal bemte Leverantze skee paa en gang, saa at ingen Restantz bliver for nogen.

Datum Varde ut supra

Laurids Sørensen Iver Iversen MJS

HNS Oluf Sørensen BJS BCS

paa Claus Madsen, Peder Jepsen og egne Vegne underskrives dette af Peder Jensen.“

Samme Dag akkorderer Lars Hansen i Tulsmark med 8 Skp. Rug, Søren Sørensen og Morten Jepsen begge 14 Skp. Rug, Niels Jørgensen, Laursmark, 4 Skp. Rug, og ellers paa samme Betingelser som Toftnæs Bymænd. Deres Underskrift er saaledes:

Laust Hansen SSS MJS NJS

Ogsaa Alslev Bymænd er til Stede i Varde den Dag og indgaar en lignende Overenskomst, de maa svare 8–10 eller 12 Skp. Rug og desuden 1 Skp. Havre hver. Da Christen Marrebek og Søren Madsen ikke er til Stede ved dette Dokuments Oprettelse, saa lover Niels Jørgensen og Hans Laursen at holde Tiendetageren skadesløs. Peder Torrup skal svare „2 Skp. Rug, 2 Skilling i Penge og et Menneske at skiere“. Lars Christensen „af tvende Bolle 6 Skp. Rug, 6 Sk. i Penge og et Menneske at skiere“. Povel

Christensen „forsichrer“ at svare Tienden „af tvende øde Boel, der forhen har voren beboet af Zidzel Lamberts og Claus Kruse“.

Heraf fremgaar, at der er bleven svaret 12 Skp. Rug af, hvad der kaldtes „en hel Gaard“, i Toftnæs har der været to Mænd paa en Halvgaard, at de to Mænd i Torrup svarer 14 Skp. tilsammen, er vist et Udtryk for, at de beboer „en hel Gaard“, men deres Jorder har nok baaret mere Korn end Toftnæs og Alslev Jorder, hvorfor de maa yde 2 Skp. til.

Man lægger ogsaa Mærke til, at Laursmark, nu Damsmark, paa den Tid kun har været en mindre Gaard. At Alslev Bymænd svarer Havretiende er en Følge af Havreavlen i Havremarsken. De andre Byer har aabenbart kun haft en saare liden Havreavl, ligesom det heller ikke har været almindeligt paa den Tid at saa Havre i selve Engene.

1838 foretoges den første Kreaturoptælling her i Landet, og samtidig foretoges en Tælling af Udsæden. I Alslev Sogn fandtes 107 Heste, 347 Køer, 62 Stude og Tyre over 3 Aar, 221 Stk. Ungkvæg, 38 Svin, 561 Faar, deraf 7 af engelsk Race, 70 Bistader. Der saaedes 430 Td. Rug, der gav $3\frac{1}{2}$ Fold, 130 Td. Byg ($4\frac{1}{2}$ Fold), 220 Td. Havre (4 Fold), 45 Td. Boghvede (4 Fold), 55 Td. Kartofler (8 Fold).

Endvidere gav Tællingen Oplysning om følgende: 5 Væve var i stadig Brug, 8 Væve brugtes kun til Husbrug, 1 Kalkbrænderi til 50 Td. Kalk, 5 Teglbænderier, der leverede ca. 30000 Teglsten, 2 Pottemagerier, der brændte 4000 Potter, hvis Værdi ansloges til 80 Rdl., en Mølle, som malede 2000 Td. Korn, og en Stampemølle, der stampede 6000 Alen Vadmøl aarlig.

De mange Stude brugtes som Trækdyr. De mindre Gaarde dreves udelukkende ved Stude, og paa de større havde de altid et Par Trækstude som andet Spænd. Stude var en betydelig Udførselsvare, der i 5 à 6 Aars Alderen dreves ad Marskegnene. Husmænd og mindre Gaardmænd satte derfor deres Stude om hvert Aar og tog en køn Skilling fra hver Gang, ja, for mange var denne Omsætning endog en af de betydeligste Indtægtskilder. Husmand Peder Knudsen, Alslev, har fortalt mig, at han i Regelen vænnede et Par Stude i Tøj om Aaret, og lige saa regelmæssig omsatte dem. De vænnede Stude kostede altid lidt mere end de uvænnede. Naar Efteraarsarbejdet i det væsentlige var gjort, kunde et Par mindre gøre Resten, og saa havde de Tid til at vokse til næste Foraar. Husmand Peder Sørensen i Tulsmark blev den sidste her i Sognet, der drev sin Ejendom med Stude. Da han 1903 solgte sin Stude og købte en Hest, var det ude med Studene her. Tyre brugtes ogsaa til Træk, men de var ikke saa paalidelige som Studene. Ved Kreaturtællingen den 15. Juli 1918 fandtes der 5 Hingste over 3 Aar, 58 Vallakker over 3 Aar, 110 Hopper over 3 Aar, 57 Plage og 26 Føl, ialt 250 Heste; 18 Tyre over 1 Aar, 157 Stude over 1 Aar, 479 Køer, 241 Kvier og 452 Kalve under et Aar, ialt 1347 Stk. Hornkvæg. Af Væddere, Faar og Beder var der 253 og af Lam 230, ialt 483 Faar, 10 Geder, 338 Svin, 1670 Høns og 1220 Kyllinger. Af Arealet var 420 Td. Land besaaet med Rug, 83 Td. med Byg, 485 med Havre, 215 med Blandsæd, 11 med Bælgsæd, 32 med Boghvede, 86 med Kartoffler, 63 med Runkelroer, 160 med Kaalrabi, 67 med Turnips, 20 med Gulerødder. I Helbrak henlaa 14 og i Halvbrak 27 Td. Land. Det

samlede dyrkede Areal beløb sig til 3118 Td. Land. At der i 1916 kun fandtes 338 Svin, maa man skrive paa Krigens Regning, da der før Krigen fandtes mange flere Svin.

Engene.

Alslev Sogns Enge har været Sognet en god Hjælp saavel i Fortid som i Nutid. Adskillige Gange har de ogsaa derfor maattet holde for, naar nogen var i Pengetrang. Hver Sommer føres der mange Læs dejligt Hø af Udejere til de omliggende engfattede Sogne. Henimod Aaret 1900 sporedes en Aftagen af Engenes Ydeevne, og man begyndte at udstrø Kunstgødning, der straks virkede ikke alene i Henseende til Mængde af Hø, men ogsaa hvad Kvaliteten angik. Hvor der blev gødet, viste sig nye Græsarter og særlig Kløver. En lignende Periode er indtruffen hundrede Aar tidligere, men da begyndte man at pløje selve Engene og at saa Havre der. Der er endog Eksempel paa, at Engene langt tidligere har været brugt til Kornavl, dog næppe i stor Udstrækning. Der berettes, at Præsten Oluf Jørgensen 1636 havde besaaet to Enge. Godsejer Ahlefeldt forbød ham det, da det hindrede Bønderne i deres Højbjergning. Grønsværet pløjedes om Foraaret, og straks efter saaedes Havren. Denne Klægjord var meget vanskelig at harve, og Sædekornet blev daarligt nok dækket; men desuagtet gav Havren et rigt Udbytte til Trods for, at der heller ikke gødedes. Denne Havresæd var ikke uden Risiko, thi det kunde hændes, at Stormfloden gik over de tilsaaede Arealer, og saa var Avlen ødelagt. Naar der var saaet Havre i 3 Aar i Træk — dog er der ogsaa Eksempler paa, at der saaedes 6 à 7 Aar —, blev der saaet Timothei-

frø til Udlæg. I første og somme Tider ogsaa i andet Aars Udlæg stod Timotheien til Frø, og der solgtes ret betydelige Mængder heraf. Naar Engene saa havde ligget i 6 à 7 Aar, pløjedes de atter og besaaedes med Havre. At alle Enge er bleven besaaet Tid efter anden, er dog næppe sandsynligt, idét de lavere Strøg nok har kunnet bære tilfredsstillende Afgrøder af Hø, og de har desuden været vel meget udsat for Oversvømmelser. Denne Drift var en Rovdrift, der forringede Engene efterhaanden, hvorfor denne Driftsmaade ogsaa ganske er ophørt for c. 40 Aar siden. Da Engene aftog i Ydeevne, og der indtraf en Række tørre Somre 1867—68—69, henvendte man sig til det nystiftede Hedeselskab om Støtte til Anlæg af en Engvandingskanal. En Del af Beboerne holdt sig dog tilbage, da de frygtede for de store Omkostninger; men efter at Dalgas ved et Møde havde forelagt Sagen, gik alle med. En saadan Kanal anlagdes saa 1871 langs med Alslev Aa fra Alslev Mølle og helt ud i Marsken, ja gennem en Tude føres endog en Del Vand over Bækken til Vibeke Enge. I Toftnæs Enge opsattes flere Møller med Vandsnegle til at hæve Vandet op af Varde Aa. Langt tilbage i Tiden har Udmarkerne og maaske Engene med været brugt til Fællesdrift for Kvæget. Ved Væggerne findes endnu et stort Dige, der nok har skullet skærme Engene til visse Tider for de løsgaaende Kreaturer.

Alslev Aa.

Alslev Aa, der skærer Toftnæs fra den øvrige Del af Sognet, har fra umindeligé Tider været kendt for sin Fiskerigdom, særlig Aal. Af andre Brugsfisk findes

Gedde, Aborre og Skalle, endvidere er der Negenøjen (Flodlampet) og Horken.

Selv om der har været Perioder, da Fiskeriet har givet for lidt, kan man nok sige, at i al Almindelighed har Fiskeriet været saa stor en Indtægtskilde, at man har Lov til at regne med den. Hvert Efteraar fra først i Septbr. til først i Novbr. kommer store Stimer af Aal ind i Alslev Aa, hvor de lægger sig i Vinterleje, for lige saa regelmæssig atter at søge mod Havet i April. Paa disse Vandringer fanges mange tusinde kg hvert Aar. Aaen er helt spækket med Aaleruser, der her kaldes „Aalehamer“. Indtil for faa Aar siden sattes Ruserne saaledes, at Aaen spærredes; men nu fiskes kun til Midtstrøms. De Aal, der kommer ude fra Havet, kaldes Havaal og er let kendelige paa den lyse, næsten hvide Bug, og de anses for at have en finere Smag end de Aal, der bliver inde i Aaen om Sommeren, og som kaldes Mudderaal. Disse vandrende Aal er ikke særlig store, og en Aal paa 1 kg er en stor Sjældenhed.

Selv om Beboerne af Alslev By har drevet Fiskeriet noget og haft deres Aalegaarde, er det dog særlig Toftnæs Bymænd, som har drevet det med en Iver, der har vist, at Aalefiskeriet har været en Indtægtskilde af Betydning. Ude i den yderste Del af Aaen laa tre Aalegaarde: Grydsgaard, Midtgaard og Fladenggaard, og hertil var udlagt saavel Jord til Istandsaettelse af Aalegaardene som Vej og Sti. Videre op ad Aaen var der Aalegaarde til ud for de østligste Gaarde i Toftnæs By; men det var de nævnte tre, der om Efteraaret fiskede langt den største Mængde, og de var paa Toftnæs Hænder. Præsten og Degnen havde ogsaa Del i Fiskeriet. Endnu findes lidt Østen

for Alslev Bro et Sted, hvor der forøvrigt fiskes endnu hvert Foraar, der kaldes Degnens Aalegaard, og et gammelt Dokument fra 1785 giver Oplysning om, at Degnen har Ret til „Aalesæt hver fjerde Nat i Præstens saakaldte Skidden Eng Østen for Alslev Bro“.

Hele Toftnæs By fiskede i Fællesskab, 2 Mænd var sammen hver Nat om en Aalegaard. De Mænd, der den ene Aften havde „Forspænd“, d. v. s. den forreste Aalegaard, fik den næste Aften „Bagspænd“. Der var altsaa 6 Mænd, der hver Aften havde Aalesæt, og da der var 16 Gaarde i Byen, fik ethvert „Sæt“ to eller tre Nætter om Ugen. Foran de egentlige Aalehamer var nogle vendt modsat, de saakaldte „Vendehamer“, der dog ikke stod tæt ind til hinanden. Det viser sig nemlig, at naar Aalene støder mod Nettet, vender de om for at finde Vej udenom, og da gaar de saa i „Vendehameren“.

Da Sognefoged Niels Lauridsen i Toftnæs og Kirstine Spangsberg i Alslev omkring ved 1860 i Fællesskab anlagde en ny Aalegaard tæt ude ved Mundingen af Alslev Aa og her fiskede store Mængder om Efteraaret, tog Fiskeriet af i de gamle Aalegaarde. Tilmed opstod der adskillig Gnidning mellem Bymændene i Anledning af, at enkelte stak Aalehamer ned et Stykke foran Gaardene — i det saakaldte Tyvehul —, og Folk blev da kede af Fællesfiskeriet, og i Midten af Tredserne holdt det op af sig selv. Aaen har forhen været mere mudret, saa der var langt bedre Aalebund og det langt mod Øst op ad Alslev Mølle til. Om Foraaret, naar Aalene gik ud mod Havet, havde de øverste Aalegaarde en Fordel, for alt da der dengang gik mange flere Aal langt op mod Øst til de gode Aalelejer end nu om Dage, da det kun er faa Aal, der gaar højere

op end lige forbi Alslev Bro. Hamerne tømtes af i nogle Huller oven for Aalegaardene, og her blev de „sandet“. Toftnæsmændene paastod, at det var nødvendigt at faa dem „sandet“, da de ellers ikke var til at haandtere; men Vardenserne, der købte Aalene, mente derimod, at de blev „sandet“, for at de skulde veje noget mere. Ret ofte var Fangsten saa stor, at to Mænd ikke kunde bære den, og saa maatte der Bud efter en Vogn. Aalene fyldtes i Sække og kørtes til Varde, hvor Salget foregik paa Torvet eller fra Dør til Dør. Prisen var i mange Aar 2 Skilling Pundet; de sidste i Sækken blev sædvanligvis for smaa, da der løskedes, og maatte sælges for 1 Skilling Pundet. Selv om langt den overvejende Del var Smaaaal, fangedes der selvfølgelig ogsaa nogle store og pæne, der løskedes fra i særlige Sække og solgtes til bedre Priser i visse velstaaende Hjem. Varde kunde nok blive overfyldt, da der ogsaa kom Aal andre Steder fra, og saa maatte Toftnæsmændene køre længere ind i Landet for at afsætte Fangsten. En gammel Kone fra Toftnæs har fortalt mig, at de i de bedste Fisketider kunde faa flere Kar fyldte ad Gangen, og naar de saa ikke kunde faa dem afsat, var det en hel Plage at faa de Mængder af Aal opskaarne og behandlede; de blev saltet og tørret og saa i store Knipper hængt op paa Loftet.

Hvorlænge dette Fiskeri har været drevet i Fællesskab, vides ikke, men da „Ødegaarden“ i Toftnæs ogsaa fik sin Part, kan man gaa ud fra, at det har fundet Sted, førend den blev øde. Efter Svenskekrigen 1660 var der $2\frac{1}{2}$ Gaard øde i Toftnæs, saa fra før den Tid stammer den nok. Omkring ved Midten af det nittende Aarhundrede var der en rig Fangsttid, og derfor hændte det sig nok, at Folk fra andre Byer søgte

til Alslev Aa for at stange Aal. Det kunde Toftnæsmændene ikke paa nogen Maade lide, og de gjorde alt for at forhindre dette ulovlige Fiskeri. De udstillede Vagtposter, som til Tider blev udstyret med Bøsser. Vilde de fremmede Fiskere ikke godvillig fortrække, sendtes der Bud til Byen, og saa kom de mandstærke tilbage og begyndte en ligefrem Jagt, der i Regelen endte med, at Aalejærnene blev taget fra de fremmede efter en lille Kamp. Var de fremmede Fiskere i Baad, stillede Toftnæsboerne med Brand- og Baadhager og trak Baadene til Land. Det skete ogsaa, at Baadene blev dem frataget og ført bort fra Aaen. En Mængde pudsige Scener har fundet Sted derned ved Aaen, og det ikke alene om Efteraaret, men ogsaa om Vinteren, naar Isen havde tillagt Aaen. Engang kom en Baad med en Sømand som Styrer, og da Baaden blev anholdt, paaberaabte han sig som Sømand at have Ret til Søen; men ved Retten viste det sig dog, at til dette Farvand havde han ingen Ret. Mærkeligt nok lader det ikke til, at Alslevboerne har været synderlig ivrige for at værne Fiskeriet, men det behøvedes heller ikke; thi Toftnæsboerne teede sig, som om de var Eneherrer over Aaen, skønt de dog kun havde Ejendommen paa den ene Side.

Om Foraaret gaar Aalene ud i meget store Stimer, naar der indtræffer milde og grødefulde Nætter. For faa Aar siden kom i flere Nætter saa mange, at Russerne var ganske overfyldte, og de inderste Aal blev klemmt ihjel. I en Aalegaard var der omtrent 1000 Pund en Nat og i de følgende Nætter fra 500—800 Pund.

Nu om Dage er Fiskeriet ret lønnende de fleste Aar, og nu sælges Fangsten til Eksportører til gode Priser.

Vejvæsen.

Der var ikke meget, der hed Vejvæsen i ældre Tider. Naar en Vej blev ufremkommelig, maatte Sognefogeden tage sig af den og tilsige Bymændene samt lede Arbejdet, der bestod af Paakørsel af Ler og noget Planeringsarbejde, og endelig fyldtes nogle Sten i de værste Huller. Hvor Vejene gik over Heden, gjordes der faktisk intet for at udbedre og istandsætte dem. Blev et Spor for fuldt af Huller, saa det ikke kunde bruges, kørte man blot op paa Heden ved Siden af det gamle Spor; derved opstod der paa de mest befærdede Veje et Utal af Spor, der alle var saa dybe, at det var umuligt at komme fra det ene Spor til det andet uden at risikere at vælte. Disse dybe Spor skjulte tillige en anden Fare, nemlig den at løfte den saakaldte „Lunsstikke“ op, saa Hjulet kunde løbe ud af Akselen. „Lunsstikken“ var en Pind, enten af Træ eller Jærn, der var stukken gennem et Øje yderst i Vognakselen, og saaledes holdt Hjulet paa sin Plads paa samme Vis, som Møtrikken gør det nu om Stunder. Paa Alslev Østerhede findes der endnu et enkelt Sted 37 Hjulspor ved Siden af hverandre; men den Vej har ogsaa i gamle Dage været særlig befærdet, idet den førte fra Guldager Sogn til Alslev Mølle og videre til Varde. Som et Eksempel herpaa kan anføres, at der en Dag omkring ved 1840 saas 40 Vogne i Række efter hinanden kommende fra Guldager. Det var Vogne, der havde været i Hjerling med Tiendekorn. Endnu kan man mange Steder her i Sognet finde mange Hedespor ved Siden af hverandre. Indgrøftede Veje var yderst sjældne, hvorimod de Veje, der brugtes til Fædrift, var indhegnet med høje Diger og havde en anseelig Bredde. Dette var saaledes Tilfældet med den

Vej, der førte Vester paa fra Alslev By ned til Udmarkerne og Engene. Ved den vestlige Del af Byen udvides Vejen endog til en Bredde af 40 m. i en Længde af ca. 400 m. Her har efter al Sandsynlighed været den Samlingsplads, hvor Byhyrden har modtaget Kvæget om Morgen og afleveret det om Aftenen. Adskillige andre Veje har ogsaa ved deres Bredde tiltrukket sig Opmærksomhed i Nutiden. Aarsagen til Vejenes særlige Bredde kan man finde i den Omstændighed, at det blev nødvendigt at anlægge en ny Vej ved Siden af den gamle. Der blev jo saa godt som intet gjort ved Vejene, og de sledes derfor dybere og dybere ned i det løse Undergrundssand, der ogsaa stadig traadtes løs af Kreaturer og Heste og Stude for Vogne. Naar saa Foraarsstormene kom, sattes det løse og tørre Sand i Bevægelse og førtes langt fra Vejene ind over Markerne. Derved opstod rigtige Hulveje, der kunde naa en Dybde af indtil et Par Meter. Saadanne Hulveje var næsten ufremkommelige saavel om Sommeren som om Vinteren; thi om Sommeren kunde Vognene næsten ikke slæbes igennem det dybe, løse Sand, og om Vinteren stod de ofte fulde af Vand. Følgen blev saa, at vejfarende søgte op ved Siden af Vejen, og efter adskillige Fortrædeligheder maatte Bymændene saa til at indtage et nyt Vejareal. Saadanne Hulveje er tydelige endnu baade Øst og Syd for Alslev By. Et Stykke af Toftnæs gamle Engvej ligger ogsaa endnu som et Vidnesbyrd om Datidens Hulveje.

Da Sogneforstanderskabet oprettedes 1841, medførte det en vis Interesse for Forbedring af Vejene. I Alslev samles Bymændene og raadslaar om Vejene, der alle ansættes som Markveje, undtagen Anneksvejen fra Præstegaarden til Hostrup Kirke og Vejen til Forum.

„Præstevejen“ trængte haardt til en Forbedring, og alle var enige om, at den burde have anordningsmæssig Bredde, og at de mange Smaabugter burde liges. Hvor der var Agerjord, skulde Grøfterne tilkastes, for at den kunde blive bredere. Over Heden Sydvest for Bavnen vilde en Del af Forstanderskabet have den givet en noget anden Retning. Den ny Vej blev dog foreløbig ikke til noget. Den gamle blev liget og udbedret. Som sædvanlig ifølge Circulære fra Amtet fik Sognefogederne Opsyn med Vejarbejdets Udførelse. Hans Petersen, Kokspanggaarde, og Hans N. Jensen, Hostrup, holdt dog stadig paa i Sogneforstanderskabet, at der burde anlægges en ny Vej, og Hostrup og Kokspang Bymænd androg Amtet om at paalægge Forstanderskabet at anlægge den, hvorimod Kraunse Bymænd protesterede mod at faa den gamle Vej nedlagt, da den for dem var den bekvemmeste Møllevej til Alslev Mølle og desuden den nærmeste Vej til Jordmoderen. Kraunse Bymænd fik Støtte af Vibeke Bymænd, idet de nægtede at afgive Jord til den nye Vej. Saa gik Sagen igen til Amtet, der resolverede, at der skulde anlægges en ny østligere Vej, og den er Anneksvej den Dag i Dag.

Men den gamle Vej, som Hostrup Sogns vestlige Beboere satte saa megen Pris paa at bevare, findes endnu som nogle Hedespor Nord om Hostrup By, og en enkelt Gang ses endnu en Vogn age gennem dens dybe Spor.

Ogsaa Vejen efter Forum tog Sogneforstanderskabet op til Behandling. Da den var en af de dybeste Hulveje, blev der anlagt en ny Vej ved den søndre Side af den gamle. Over Heden blev der indgrøftet, men Peder Langsom satte sig imod, at der gravedes

Grøfter paa hans Ejendom. Selv endnu er Vejen ikke indgrøftet paa Langsom Jorder. Sogneforstanderskabet bestod 1842 af Pastor N. P. Jørgensen, Møller Anders Schack, Alslev Mølle, Sognefoged Niels Chr. Christensen, Toftnæs. Sognefoged Hans Pedersen, Kokspanggaarde, og Gaardejer Hans N. Jensen, Hostrup.

For 3 à 400 Aar siden var der ingen Vej mellem Alslev og Toftnæs. Vejen gik over Alslev Mølle baade til Toftnæs og Varde; derimod har der været en Spang for Fodgængere. Benævnelsen Spanghul og Spangbank er Bevis nok paa, hvor Spangen har været, formodentlig lidt Øst for Alslev Bro. Ved en Retssag 1761 mellem Præsten i Alslev og Ejeren af Visselbjerg (Se Fra Ribe Amt 1916: „Præster og Herremænd“) kom flere Oplysninger frem, som peger paa, at Alslev Bro langt tilbage i Tiden er bygget af Godsejeren af Bekvemmelighedshensyn for hans Hovbønder i Toftnæs, der vilde have en meget lang Vej til Hovmarken, naar de med Heste og Vogn skulde om ad Alslev Mølle. Vejen til Broen blev spærret ved en Bom i Nærheden af Alslev By. Som Tiderne gik, er Bommen bleven fjernet, og allerede ved Aaret 1761 kan gamle Folk ikke mindes at have hørt noget om, at Broen var en privat Bro, hvorimod det ved Tingsvidner godtgjordes, at Bro og Vase blev istandsat efter Sognefogedens Ordre og ikke efter Godsejerens, og altsaa maatte den være en offentlig Vej. Tillige var det kendt af alle, at enhver benyttede Vejen, ikke alene som Sognevej, men ogsaa som Købstadsvej, og endelig brugtes Bro og Vase ogsaa af belæssede Købmandsvogne til og fra Hjerting. Ved Midten af forrige Aarhundrede blev Vejen flere Steder liget noget, istandsat og gruset og har siden været Amtsvej.

Alslev Mølle.

Nede mellem Bakkerne 2 km Øst for Alslev By ligger ganske idyllisk Alslev Vandmølle, omgivet af Eng. grønne Agre, Lynghede og Lyngbakker og Naaletræsplantninger. Gennem Engen slynger sig Alslev Aa, og Mølledammen sætter sit Præg paa det hele Landskab; thi den er ikke en Smule Dam, som man ser almindeligt ved vore Vandmøller, men en hel Sø paa c. 55 Td. Land.

I den allerældste Matrikel fra 1664 var Alslev Mølle sat til 26 Td. Hartkorn; men ved Matrikulen af 1688 forandredes og nedsattes Skylden til det halve, og nu sattes Gaarden for sig. Den fik 3 Td. 6 Skp. 2 Fdk., og Møllenskylden sattes til 9 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1688 hed Mølleren Abraham Zachariasen, og han var „Tiener“ til Visselbjerg. 1769 beboede Nis Hansen Møllen, han kaldtes til daglig „Sorte Nis“. Efter Nis Hansen gik Møllen over til Slægten Schack, der kom fra Brøns i Sønderjylland omkring ved Aaret 1785. H. A. Schack solgte Møllen 1793 til sin Broder Niels Schack for 4200 Rdl., og siden er den gaaet i Arv fra Fader til Søn.

Kong Christian 7. gav 1774 Bevilling til Anlæg af et Gryn- eller Grubeværk mod en aarlig Ydelse af 2 Rdl. og 1835 fik Anders Schack Bevilling til at male Boghvedegryn, ogsaa mod en Ydelse af 2 Rdl.

Den betydelige Vandkraft har gjort Alslev Mølle til et søgt Sted fra en vid Omkreds, og naar det har knebet ved Juletider, har man kunnet se Vogne fra mange Sogne i Alslev Møllegaard. Foruden Kornmølle har der været Stampeværk, der dog nu er nedlagt. Kornmøllen er ombygget 1852, Stampeværket 1861. Den nuværende Ejer, Andreas Schack, erstat-

tede de tvende gamle Vandhjul, der havde en Diameter af 8 Alen, med en Turbine i Aaret 1885. Hjulet til Stampeværket er senere blevet ombyttet med en mindre Turbine, der nu driver et Benstamperi og en Dynamo, der forsyner Møllen med elektrisk Lys. Den store Turbine har engang i et Døgn indtil Jul præsteret at male 100 Td. Rug til Brødmel.

Paa Engen neden for Mølledammen anlagdes i Begyndelsen af dette Aarhundrede 43 Damme paa ialt 3 Td. Land til Ørredopklækning, og herfra er der sendt mange Ørreder til Berlin og andre tyske Byer. Ved Alslev Mølle har Statsbanerne lige fra Banens Anlæg og til for et Par Aar siden haft en Grusgrav, hvor der er taget Grus til Banelegemets Ballast lige fra Esbjerg til Skern. Nu er et større Areal af Møllens Mark solgt til et Firma, der ved Gravemaskine og Dampkraft harper Grus og slaar Skærver. De store Dynger Afharpning drager Tanken hen paa vore Klitter ved Vesterhavet.

Alslev By.

Alslev By ligger centralt i Sognet, og her findes Kirken, en treklasset Skole, Mejeri og Vindmølle, Forsamlingshus og Butik.

Kirken, der er hvælvet og forsynet med Taarn uden Spir, er opført dels af Granit og dels af Tufsten omkring ved Aar 1300. Den er uden synderlige Prydelser, men hyggelig og symmetrisk. Skolen ligger i den østlige Del af Byen paa samme Sted, som Sognets første Skole byggedes i 1742; denne Skolebygning, hvori Degneboligen ogsaa var, solgtes 1792 og flyttedes, og en ny Degnebolig med Skolestue opførtes paa egen Bekostning af Degnen Ole Frank Jessen. 1889 bygge-

des en ny Skole, der nu er Bolig for Lærerne; i 1913 opførtes den treklassede Skolebygning.

Mejeriet er et Andelsmejeri, der byggedes 1885 og kostede 14990 Kr.; dets første Bestyrelse bestod af Møller Th. C. Hviid, Kokspang, Møller A. Schack, Alslev Vandmølle, Gaardejerne Dirck Bastiansen, Tulsmark, Anders Sørensen, Toftnæs, A. Holdtum, Alslev, Chr. Andersen, Hostrup, og N. P. Christensen (Dammærk), Kraunse. 1916 ombyggedes Mejeriet og forsynedes med nye, tidssvarende Maskiner. Den nordre Del af det gamle Mejeri blev staaende og indrettedes som Bolig for Mejeribestyreren. I Aaret 1913—14 leveredes 3563726 Pund Mælk, der udbragtes i 139375³/₆ Pund Smør eller 25,45 Pund Mælk til 1 Pund Smør, Gennemsnitsprisen var 105,3 Øre. Sognefoged Chr. Lund i Vibeke var i mange Aar Mejeribestyrelsens Formand, og Mejeribestyrer H. P. Hansen har i en lang Aarrække ledet Mejeriets Drift med stor Dygtighed, hvorom den lange Række Diplomer i Mejeriets Kontor bærer Vidnesbyrd.

Vindmøllen er af nyere Datum. I 1911 købte Murer Alfred Knudsen Sønderris Vindmølle, som han nedbrød og genopførte i Alslev.

Vareindkøbsforeningen stiftedes 1898 og fik som første Styrelse: Lærer H. P. H. Novrup, Alslev, Formand, Forpagter Silles Sillesen, Alslev Præstegaard, Møller Andreas Schack, Alslev Mølle, Gaardejerne C. M. Rahbeck Hansen, Kokspang, og Kristen Dammærk, Kraunse. I mange Aar har nu Gaardejer Karl Gregersen, Alslev, været Styrelsens Formand.

Forsamlingshuset hører til de ældste af de folkelige Forsamlingshuse her i Landet. De opstod i de politiske Kamptider omkring ved 1880—90. Det ældste

Forsamlingshus her var ret tarveligt, hvorfor der byggedes et nyt for en halv Snes Aar siden.

I Alslev By har Gaardene ligget i en lang Række paa den søndre Side af Byvejen samt ved Landevejen. Mange af Gaardene er nu udflyttede paa Øster- og Søndermarken. Her har nemlig Byens største Marker været, og der har Gaardene faaet de største Lodder ved Udskiftningen.

I Fortegnelsen i „Den ny Matricul“, som nu kaldes „Den gamle Matricul“ af 1688, i Modsætning til den nyeste Matricul af 1840 (den allerældste Matricul er af 1664) findes der i Alslev 12 Gaarde, 10 Bol og 1 Hus, deraf var 2 Gaarde og 2 Bol øde. Alle Beboere var Fæstere. 2 Gaarde hørte i Forening under Lektoren i Ribe og Visselbjerg, 1 Gaard hørte under Ribe Domkirke, 1 Gaard til Jørgen Hansen, Ribe, 1 Bol til Alslev Kirke, Resten til Visselbjerg. Desuden har der sandsynligvis været nogle Gadehuse uden Hartkorn, men de nævnes ikke i Fortegnelsen. 1769 ser det ud til, at Byen endnu har bestaaet af de samme 12 Gaarde, 10 Bolssteder og et Par Gadehuse. Præstegaarden var paa 9 Td. og Peder Danielsens (nu Karl Gregerens) paa 7 Td. Hartkorn, det var de største Gaarde. Vest for Karl Gregersens har ligget nogle af Bolsstederne; man har Navnet endnu i nogle Marklodder, der hedder Bolstoften. 1769 indgik Bønderne paa en Tiendeakkord med Præsten, og i dette Dokument omtales „Fribønderne“, som vel maa forstaaes som Selvejrbønder. Allerede Aaret efter, den 13. og 16. August 1770, udstykkedes Visselbjerg ved Auktion, og fra dette Tidspunkt maa man betragte Alslev Sogn som et Selvejersogn, altsaa før de fleste andre Steder, og før de store Landboreformer fik nogen Indflydelse. I den

vestlige Del af Byen er der tydelige Spor af en Teglovn. Lidt Syd for Byen mellem nogle Hedebakker findes en Fordybning, som mærkeligt nok saa godt som aldrig ganske udtørres, selv i tørre Somre. Denne Fordybning, hvis laveste Del næsten antager Brøndform, kaldes „Helligkilden“; men der knytter sig ikke noget nu kendt Sagn til denne Helligkilde.

I Slutningen af forrige Aarhundrede vaktes Befolkningens Sans for Plantning, og der plantedes Fyr paa mange af de gamle Diger, der omgiver Marklodderne, og tre mindre Plantager anlagdes af Christine Riis, Sognefoged Thue Andersen og Gaardejer Karl Gregersen.

Toftnæs.

Toftnæs nævnes ogsaa 1312 og skrives da Toftænes. 1565 solgte Kongen Visselbjerg til Jørgen Munk, og da nævnes iblandt Godset 5 Gaarde og 1 Aalegaard i Toftnæs. Efter Svenskekrigen fandtes $2\frac{1}{2}$ Gaard øde, og den ene af dem blev næppe siden beboet; endnu er der Jorder under Peder Chr. Peder-sens Gaard, der benævnes Ødegaardens. I Hundreder af Aar har Byen bestaaet af 16 Gaarde og nogle Gadehuse, og indtil 1788 fandtes alle Gaardene samlede i en Klynge; men i nævnte Aar fandt den første Udflytning Sted, idet Niels Nielsen, der fik offentlig Udflytningshjælp, flyttede sin Gaard ud paa Vestermarken i Nærheden af nogle Sandbanker, der kaldtes Tranehøje. Gaarden kaldtes derefter Tranegaard.

For Toftnæs Hovbønders Skyld sloges Bro over Alslev Aa af Ejeren af Visselbjerg, og da er nok det store Hul „Spanghul“ blevet til, idet der er ført en Mængde Sand ud paa den bløde Eng til Aaen for at

faa en farbar Vej, der dog stadig blev beskadiget af Stormfloderne, hvorfor Hovbønderne af begge Sogne ordredes til at istandsætte Vejen.

I en Indberetning fra Præsten Oluf Jørgensen til Ole Worm 1639 findes følgende: „En Veldkilde, som findes liggende imellem Alslev Mølle og en Landsby, Toftnæs ved Navn udi Alslev Sogn, som kaldes Sankt Pholmers Kilde. Denne har været for en rum Tid siden en Helligdom, hvor man for adskillige Sygdom og Afbræk har tilsøgt. Over samme Veld og Kilde har været opsat et Hus med en Afguds Billede udi, som man har kaldt Sankt Pholmer og et højt Kors der hos, som udviste Stedet og Vejen dertil. Mens Huset, Billedet og Korset findes nu ikke, men er vorden ødelagt, som gamle Bønderfolk fortæller, formedelst dets Inspektor, en Bonde (hvis Børnebørn endnu lever), skal have tilvendt sig, hvis udi Fetaille er vorden given af dem, som søgte did og skal have fravendt de fattige det. Kilden er endnu smuk ved Magt og strømmer idelig og altid Vinter og Sommer med det klareste Vand. Bønderne bruger deraf undertiden uden Overtro mod Hidsighed, indvortes Hævelse i Livet og „saart Øjne“ og befinde sig Lindrelse og bedre.“

Saaledes lyder den gamle Beretning. Endnu flyder Kilden og er „smuk ved Magt“, en hel lille Bæk strømmer ud fra den, og den anses for at være „bundløs“, nok er det, Kilden er meget dyb. Kilden findes i en Mose, Folmers Mose, kun faa Meter fra en stejl Skrænt, paa hvilken Korset formodentlig har staaet. Gamle Folk i Toftnæs kender en Del Sagn om Helligkilden. Det omtalte Billede har nok været et Helgebillede eller et Krucifix, hvorpaa de valfartende syge kunde hænge deres medbragte Gaver som Tak for

den Helbredelse, de ventede af Kildens undergørende Vand. Paa en mystisk Maade forsvandt Gaverne imidlertid den paafølgende Nat. Der fortælles, at en Kone havde, inden hun forlod Kilden, villet gøre det særlig godt for den hedenfarne Aand, der svævede med sin Velsignelse over Kilden. Hun havde medbragt en stor Gryde og kogte paa Stedet en dejlig dampende Kødsuppe, som hun stillede op ovenfor Helgenbilledet, hvorefter hun rejste bort og tog Kødet med sig. Straks efter kom Manden, der ejede Mosen og Marken. Han blev lækkersulten og sagde til Helgenbilledet: „Nu løber vi om Kap op til Gryden for at afgøre, hvem der skal have Suppen, den, der kommer først, hører Suppen til“. Manden stillede sig op ved Billedet og talte til tre og løb saa, først i Luntetrav, men da forekom det ham pludselig ved Lyden af hans egne Skridt, som om den hellige var lige i Hælene paa ham, og saa styrtede han af Sted op ad Skrænten, og i sin Fart væltede han Gryden, da han kom til den. Suppen flød ud over Marken og skoldede alt Græsset bort. Det var hans Straf, og siden har der ikke kunnet gro ordentligt Græs paa den skoldede Banke, der endnu kaldes Skoldborg eller vel rettere Skoldbjerg. Endvidere fortælles, at Vandet tabte sin undergørende Kraft, da en Mand lod sin skabede Hest føre gennem Kilden.

Denne folkelige Overlevering fra Aarhundreder tilbage giver et Indblik i Samfundstilstandene, og Stedet egner sig ikke daarligt til at give Overtroen et vist Spillerum. Kilden har i det mindste bidraget til, at visse Folk og især Mosens Ejermannd har faaet gratis Sul paa Bordet.

Det var en fast Regel i forrige Tider, at de Toftnæs Mænd skulde til Varde hver Torvedag. De fleste

spændte fra og handlede i en gammel Købmandsgaard paa Storegade. Købmand Reck Thomsen var i en lang Aarrække Ejer af denne Gaard, og han havde saa godt som alle Beboerne i Alslev og Hostrup Sogne til sine Kunder. Her var det gammel Skik, at enhver fik en Kaffepunch, naar de kom til Gaarden, og ofte ogsaa, naar de skulde køre hjemad. Desuagtet holdt Toftnæsmændene altid an hos Værtshusholder Rask Sørensen ved Sønderport for at faa den sidste Kaffepunch, inden de forlod Byen, og desværre blev det mangan Gang ikke blot ved een. Midt i Toftnæs By laa et lille Sted, der benævnedes Kroen, det var en Smugkro, som undertiden blev søgt efter endt Vardetur, ligesom ogsaa Mændene stundom søgte dertil om Aftenen, spillede „Brus“ og fik sig en Kaffepunch.

Midt i Byen ligger en Gaard, som i det mindste i to Hundredaar har tilhørt en og samme Slægt — Jeppe Hansen — Hans Jepsen o. s. fr. Gaarden ejes nu af Sognefoged Jens Thomsen Jepsens Enke —. Her har Byens Mænd i umindelige Tider samledes til Grandestævne baade Foraar og Efteraar, og de gør det endnu. Paa disse Grandestævner drøftes Byens Ve og Vel. Om Foraaret udlejes Engvasens Græs, og der tages Bestemmelse om Byvejenes Istandsættelse, og hvad der iøvrigt har Interesse for Byen. Ved Efteraarsmødet, hvor de overskydende Penge deles, er Faarenes Løsgang et staaende Emne. I de senere Aar har der været stærk Modstand mod denne Løsgang, idet enkelte af Bymændene har erklæret, at de ikke fremdeles vil finde sig deri. Men det pudsige er, at trods denne Modstand gaar Faarene fremdeles løse om Vinteren, og man kan se Faareflokke paa indtil et halvt Hundrede uantastet drive om paa Toftnæs Bymarker.

Toftnæs Mænd har været bekendte for deres Sammenhold og Hjælpsomhed. I lange Tider slog Mændene sig sammen og brændte Mursten i tvende Teglovne, hver til 5—6000 Sten, og i Midten af forrige Aarhundrede enedes de om at holde en Byhyrde, der om Foraaret drev Faarene ud paa Heden. Hver Middag og Aften blev Faarene indelukket i en stor Faarefold, der var opført i Nærheden af Folbjerg (Folmersbjerg?), Sognets højeste Punkt. Hyrden søgte saa hjem til Byen, hvor han fik Kosten skiftevis hos Gaardmændene. Ved Efteraarstide afskedigedes Byhyrden, og Gødningen solgtes ved Grandestævnet. De høje Diger af Faarefolden er synlige endnu. Denne Fællesdrift ophørte omkring ved 1870. Endvidere var de bekendte for deres Arbejdsomhed, der bl. a. gav sig Udslag i, at de stod særlig tidlig op om Morgenen i Sommertiden, og de hjalp hinanden med at slagte og tække, ligesom de altid var rede til at gøre hinanden en Tjeneste. I disse gode Egenskaber kan man formodentlig finde Aarsagen til, at Toftnæs har været den mest velhavende By i Sognet, uagtet Markerne har været de tarveligste. Alslev Sogns Sognefogeder i det sidste Aarhundrede har paa een nær været bosiddende i Toftnæs. En af disse, Niels Lauridsen, var „klog Mand“ paa Dyr lægevidenskabens Omraade, og han var meget søgt i Sognet. Det var i den Tid, da Præsterne selv drev deres Landbrug, at han en Aften blev kaldt til Præstegaarden, hvor en So var syg. Efter at han havde kureret paa Soen, indbød Præsten ham paa et Glas Vin. Fruen var til Sengs, og Præsten stod selv for Opvartningen. Da Vinen var skænket, udbrød Fruen noget forarget: „Men, kære Mand, det er jo ikke Bøndernes Glasser!“ Præsten syntes dog, dette gik for vidt efter den Tjeneste,

Sognefogden havde ydet ham, og svarede affærdigende: „Glassene er mine, jeg har selv købt og betalt dem“.

Tulsmark.

Tulsmark afledes af Mandsnavnet Tul, og var 1688 kun én Gaard. der tilhørte Ribe Domkirke, hvorfra den solgtes 1748. Nu er Gaarden delt i fire Ejendomme, og de store Hedestrækninger er saa godt som opdyrkede. 1870 solgtes den egentlige Tulsmarkgaard, der da havde en Besætning af 3 Køer og 1 Hest, til Dirck Bastiansen fra Amager; han tog kraftig fat paa Opdyrkningen, og da han overlod Gaarden til sin Søn, holdtes der op mod 40 Kreaturer paa den. Ved Lynnedslag afbrændte Gaarden 1915.

Damsmark.

Damsmark hed for Aarhundreder tilbage Laursmark, men inden 1785 havde den skiftet Navn og kaldtes Danmark, og dette Navn har i daglig Tale været det gængse indtil for et halvt Aarhundrede siden. Nu kaldes Gaarden Damsmark, og dette Navn forekommer først i Kirkebogen 1789. Aarsagen til disse Navneforandringer kendes ikke. 1688 hørte Damsmark under Visselbjerg. I Svenskekrigen 1658 blev Gaarden afbrændt og stod en Tid øde. 1872 købtes Gaarden af Entreprenør J. H. Hoffmann, som ikke blot satte Markerne i god Stil, men ogsaa ombyggede hele Gaarden og anlagde den store, smukke Have, der er en Seværdighed her paa Eggen. Han købte et større Areal fra Guldager Sogn, hvoraf noget opdyrkedes, og Resten tilplantedes med Naaletræer. Plantagen er senere udvidet med et Stykke Jord, der er købt fra

Kokspanggaarde, og hvor der findes en Gruppe Kæmpehøje, der er forsynet med Fredsmærke. Paa en Kæmpehøj i Plantagen er der rejst J. H. Hoffmann og Hustru en Mindesten med Bronzerelief.

Torруп.

Torруп nævnes 1350 og kaldtes da „Thordorph“ (efter Mandsnavnet Thor.) Oprindeligt har Torруп været en lille By, thi Endelsen drup eller rup er det samme som Torp, der betyder en lille By. Ved Tidernes Ugunst er Byen gaaet til Grunde, og i Svenskekrigen var der kun én Gaard, som efter Krigen var øde. Gaarden tilhørte da Visselbjerg, hvorunder den forblev, indtil Visselbjerg udstykkedes 1770. Ifølge den ældste Landmaaling her i Landet skulde der være 4 Beboere i Torруп, men i 1758 var $\frac{1}{4}$ af Torруп øde, og i 1762 var der kun én Beboer tilbage „foranlediget ved Hr. Wøldikes Anstalt“, skriver Sognepræsten Abr. Jessen. Her er altsaa et Bevis paa Herremandens Indgriben, hvilket Præsten er forarget over. Nu findes der 5 Ejendomme i Byen, og da der gøres stærke Indhug i den store Hede Øst for Byen, er der stor Sandsynlighed for, at der rejses ny Ejendomme der, og i det mindste er det kun et Tidsspørgsmaal her, naar „Heden som en Kornmark staar“. Da det for et halvt Hundrede Aar siden blev almindeligt, at Kommunerne oprettede Fattiggaarde, købte Alslev-Hostrup Kommune en Gaard i Torруп, der har været Fattiggaard, indtil den solgtes 1916. I Fattiggaarden har der hidtil været indrettet en Vinterskole for Smaabørn.

Omkring Tulsmark og Torруп findes mange gamle Kæmpehøje, hvoraf de fleste stammer fra Stenalderen. Ved Tulsmark er de fleste i Tidernes Løb udgravet

ved ukyndig Haand; i en af dem fandtes to Urner, hvoraf den ene var fyldt med en Mængde Rester af Ben.

De Høje ved Torrup, der var saa vidt sløjfede, at Jorden dyrkedes, er derimod 1913 og 1916 bleven udgravet ved Nationalmuseets Udsendinge, der har gjort ret betydelige og værdifulde Fund. Nogle af Stenalderhøjene frembød særlig Interesse derved, at Gravene laa under den oprindelige Jordoverflade og uden Spor af Stensætning, hvorimod der var tydelige Spor af Træ, sandsynligvis af Trækister. Ved Afdækningen viste de hensmuldrede Rester af Ligene sig tydelig som en fedtet, mørkebrun Muldmasse, Relieffer paa 2 à 3 cm.s Højde. De fleste Grave indeholdt kun ét Lig, én Grav dog to, og en tredie endog tre oven over hinanden, vel nok tre Begravelser til forskellige Tider; i det mindste var den øverste en Jernaldersgrav med tre Lerkar. I nogle Grave laa Ligene paa Ryggen med Hovedet mod Vest og i udstrakt Stilling, i andre paa Siden; Mændene laa da paa højre Side med Hovedet mod Vest og med stærkt bøjede Knæer, Kvinderne paa venstre Side og med Hovedet mod Øst. I en Høj fandtes en Kvinde- og en Mandsgrav Side om Side; hos Manden var der foruden en Stenøkse et Drikkebæger med ret sjældne Forsiringer, og hos Kvinden 400 Ravperler. I en Høj var der en stensat Grav, der viste sig at have huset to Mænd, hver med sin Stridsøkse, og her var der Spor af et Trælaag over Stensætningen. Det interessanteste Fund stammede fra Bronzealderen. Man stødte først paa en Kvindegrav med sparsomme Rester af en Trækiste, der var imprægneret af Bronzeoxyd fra Gravgodset samt to Bæltesmykker, der frembød særlig Interesse ved den ejen-

dommelige Udvikling, som Spiralornamentikken her havde undergaaet, idet Kunstneren ved det indre af de to concentriske Spiralbaand havde rullet Forbindelsestraa-den mellem de enkelte Spiraler op i Smaaspiraler, der udfyldte Mellemmrummene. Noget tilsvarende kendes kun fra ét tidligere Fund, nemlig i Vonsild i Himmerland. Nedenunder fandtes en Undergrundsgrav for en Mand, som havde sit Bronzesværd med i en Træskede, der var foret med Skind. Sværdet var 68 cm langt. Ved Bæltstedet laa en Mængde Smaasager: en Ragekniv, en Niptang, to Bronzenaale, en Kniv i Læderskede, et Stykke Guldtraad, en lille Læderrem samt flere andre Smaating. Ved Fodenden stod et 25 cm højt Lerkar med to smaa Hanke.

Langsom.

Helt ude ved Sogneskillet mod Forum ligger Langsom, to Gaarde nu, forhen kun én, som blev afbrændt i Svenskekrigen og stod derefter øde en Tid.

Visselbjerggaard.

Visselbjerg har været en anselig Gaard langt tilbage i Tiden. Fra 1484 nævnes den ret ofte og har da rimeligvis tilhørt Ribe Bispestol. Ved Reformationen gik den over til Kronen. Jørgen Munk købte Gaarden af Kongen 1567. Da hørte under Gaarden 8 Gaarde og 12 Bol i Alslev By, 1 Gaard kaldet Lang, (vel sagtens Langsom), 1 Gaard kaldet Tordrup, 1 Gaard kaldet Laursmark, 5 Gaarde og en Aalegaard i Toftnæs, Kokspanggaard, 1 Gaard og 4 Bol i Kokspang By, 4 Gaarde i Krauense, 7 Gaarde i Hostrup, 1 Gaard kaldet Knudsmark, 1 Bol i Sjelborg, 1 Gaard og 5 Bol i Tobøl, 2 Gaarde og 3 Bol i Hjerting, Alslev

Mølle, 4 Gaarde i Thorp (Tarp), 2 Bol i Hannevang, 1 Gaard i Mosevraa, 2 Bol i Bredmose, endvidere findes anført: 21 Mænd Oksby og 22 Mænd Ho, rimeligvis Husmænd.

17. Febr. 1758 købte Sebastian Wøldike Godset for 18100 Rdl. O. Nielsen anfører i „Skadst Herred“ Gaardens Hartkorn til 54 Td. 7 Skp. 2 Alb, 3 Td. Laksefiskeri, 9 Td. 4 Skp. 2 Alb. Mølleskyld og 345 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Bøndergods. I Pastor Abraham Jessens Embedsbog opgives derimod efter Skødet af 1. Maj 1759 Bøndergodset til 278 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Hartkorn. Naar dertil lægges Hovedgaardens 57 Td. 7 Skp. 2 Alb. og Mølleskylden, faas netop 345 Td. 5 Skp. 3 Fdk. og 2 Alb., hvilket altsaa er hele Godsets Hartkorn, der fordeltes saaledes:

I Alslev By	53 Td.	1 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.
i Toftnæs By	44 „	6 „	1 „	1 ³ / ₄ „
Alslev Mølles Jordskyld	3 „	6 „	2 „	„ „
Torrup	9 „	3 „	„ „	„ „
Langsom	3 „	1 „	1 „	1 „
<u>Ialt i Alslev Sogn</u>	<u>114 Td.</u>	<u>2 Skp.</u>	<u>2 Fdk.</u>	<u>3³/₄ Alb.</u>

Hele Hostrup By	46 Td.	2 Skp.	1 Fdk.	2 Alb.
i Kraunse	34 „	0 „	3 „	2 „
i Kokspang	17 „	1 „	2 „	1 „
Kokspanggaard	11 „	4 „	2 „	1 „
i Forum By (Bryndum Sogn)	5 „	2 „	0 „	2 „
i Kvaglund By (Jerne Sogn)	11 „	6 „	3 „	3 ³ / ₄ „
i Janderup By	26 „	0 „	3 „	2 „
i Oksby	11 „	4 „	2 „	1 ¹ / ₂ „
<u>Ialt</u>	<u>278 Td.</u>	<u>2 Skp.</u>	<u>1 Fdk.</u>	<u>2 Alb.</u>

Ved Auktion 13. og 16. August 1770 udstykkede Wøldike Godset og bortsolgte en Del af Hovedgaardens Enge, og i 1771 erhvervede han sig Skattefrihed for Hovedgaarden i 5 Aar mod at udstykke selve Hovedgaarden inden 2 Aar saaledes, at der oprettedes 6 Bøndergaarde og 2 Bol, og selve Hovedgaarden kun beholdt 7 à 8 Td. Hartkorn.

De seks ny oprettede Bøndergaarde opkaldte han efter sin Hustru Vibeke, og saaledes opstod Vibeke By. Det ene Bol oprettedes ved Bavnehøj, det andet blev blot et Hus paa Knudsmark Hede. Disse Afbyggersgaarde fik Beboerne som Arvefæste mod at svare Landgilde, og de havde hverken Jagt- eller Fiskerirettigheder. 1858 solgte den daværende Ejer af Visselbjerggaard, J. A. Villadsen, „Herlighedsretten“ over Vibeke By til Gaardejer Ventzel Hansen i Vibeke By for 8000 Rdl.

For 15 Aar siden maatte Kreditforeningen overtage Gaarden, og den solgte 28 Td. Land af Østermarken til Kristen Johnsen, Bavnen. Den efterfølgende Ejer, Vagn Petersen, lod opføre to nye Ejendomme paa Østermarken, saa nu er hele den store Marklod kommen fra Gaarden, der kun har Størrelse som en almindelig Bondegaard paa godt 3 Td. Hartkorn.

Til Visselbjerg har ogsaa hørt en Gaard, der kaldtes Knudsgaard eller Knudsmark, hvoraf der endnu er Spor at se lige i Sognegrænsen. Denne Gaard er kommen under Visselbjerg senest 1661. 1664 blev en Del af Hostrup By solgt fra Kronen til Ejeren af Visselbjerg, og da svarede Beboerne i Hostrup 29½ Skp. Rug af Knudsmark. Ved samme Lejlighed klagede Bønderne i Hostrup over, at Knudsmark „for rum Tid siden var dem frakendt“, men den paa Jorderne „lagte Skyld“ var bleven staaende.

Et Sagn fortæller, at Herremanden havde gjort Forsøg paa at faa Knudsmark ind under Gaarden, uden at det vilde lykkes; men saa greb han til en List. Han tog en hullet Pose med Gryn i, og saa lod han Grynene drysse ned paa Vejen fra Visselbjerg til Knudsmark. Derefter anklagede han Besidderen for Tyveri af Gryn, og Gaarden blev ham frakendt og lagt ind under Visselbjerg.

Syd for Visselbjerg Enge laa Hostrup Havremarsk; den havde Herremændene ogsaa et godt Øje til, og under A. H. Rasch (1695—1705) lykkedes det at lægge den under Gaarden. Her kunde saas 36 à 40 Td. Havre.

I Svenskekrigen 1657—60 led baade Gaard og Gods meget af Fjenderne. Gaarden ejedes da af Enken Margrethe Ahlefeldt, som flygtede bort fra det hele. Efter Krigen lod hun foretage Syn og da fandtes i Toftnæs 2½ Gaard øde, i Alslev 2 Gaarde øde, 1 Gaard afbrændt, 1 Gaard forarmet og kun 3 Bol uskadte, i Forum var 1 Gaard øde, 1 Gadehus øde og 1 Gaard afbrændt, i Langsom 1 Gaard afbrændt og øde, i Torrup 1 Gaard øde, Laursmark afbrændt og øde, i Bryndumdum kun 1 Bol tilbage, i Kvaglund kun 1 Bol og 2 Gadehuse tilbage og i Kraunse 1 Gaard forarmet.

Hovedbygningen har uden Tvivl ogsaa lidt meget, thi saavidt man kan skønne, er den nuværende Hovedbygning, der har bestaaet af 4 Fløje, opført kort efter Svenskekrigen.¹ Selve Stuehuset blev for godt Hundrede Aar siden nedbrudt af Ole Frank Jessen, der indrettede Beboelse i Portbygningen, som nu udgør

¹ Den eneste Optegnelse, jeg har fundet om Gaardens Bygninger, er en Bemærkning af Pastor Abraham Jessen, der skriver, at Seb. Wøldike forbedrede Borggaarden med „en net og skikkelig Indretning“.

Hovedbygningen; den har tykke Mure med meget svære tilhuggede, ikke høvlede Bjælker.

Visselbjerggaard, der har været en meget anelig Gaard med et stort Gods til, har været beskyttet ved Grave uden om hele Gaarden, og desuden har Borggaarden været skilt fra Ladegaarden ved en Grav. Af Gravene er der tydelige Spor endnu.

Vibeke.

Vibeke er en forholdsvis ung By, idet den som foran anført har sin Oprindelse fra 1772 eller 73. Indtil da hørte Byens Marker ind under Visselbjerg Hovedgaardsmarker. Sebastian Wøldike byggede saa seks Gaarde ganske ens paa et lille Stykke Hede ved den nordre Side af Marken. Hver Gaard fik en Toft, en Øster- og en Vestermark foruden rigelige Engstrækninger saavel til Varde Aa som til Bækken, der kaldes Aalegrøften. Beboerne fik Ejendommene som Arvefæste mod at betale en Landgilde paa 28 Rdl. 4 Mk. 2 Skilling samt 3 Skp. Fiskerihartkorn. Paa én nær har nu alle Beboerne tilkøbt sig „Herlighedsretten“. Selv om det var en Herremand, der opførte Gaardene, var de ikke meget anelige. Der fortælles, at de første Beboere, da de flyttede ind, kunde grave Hede-tørv inde i Dagligstuen. Der maa altsaa ikke have været lagt Gulv. Og selv om Gaardene havde 6 Td. Hartkorn, bestod Bygningerne kun af et „Kroghus“, d. v. s. to Længer, den ene til Beboelse og Stald, den anden til Lade. Gaardene er nu saa godt som ombyggede, men i Hans P. Hansens og Lorentz Ventzelsens Stuehuse er der endnu nogle Fag af de oprindelige, og heraf kan man danne sig et Billede af de første Gaarde i Vibeke. Husene havde en Vidde af 5 m 30

cm. Højden til Bjælkerne var 1 m 80 cm, Fagene var 1 m 77 cm, alle Fag er dog ikke ens, Vindueskarmene er (indvendigt Maal) 72 cm høje og 90 cm brede. 12 Ruder i hver Karm, hver Rude 21 cm høj og 18 cm bred. Nogle gamle Loftsbrædder er 32 cm brede.

Hvem de første Beboere har været, kendes ikke, men om ved 1780 boede følgende Mænd i Vibeke: Søren Hansen Dam, Hans Andersen, Ivar Stephansen, Claus Pedersen, Jens Villumsen og Peder Jensen Blegmand. Paa én af Gaardene findes endnu Efterkommere af én af disse, nemlig Rask Hansen, der er en Sønnedattersøn af Hans Andersen.

De første Beboere nægtede at betale Præstetiende, hvorfor Præsten anlagde Retssag imod dem. Denne Retssag er behandlet i „Fra Ribe Amt 1916“: „Præster og Herremænd“. Bønderne vandt Sagen, men maatte gaa ind paa at yde et fastsat Offer til Præsten, der var noget højere, end hvad Sognets øvrige Bønder ofrede.

Stormfloder.

Alslev Sogn har lidt en Del af høje Stormfloder, og mange Gange er der druknet Husdyr, særlig Faar, som sent om Efteraaret og undertiden i milde Vintre har gaaet i Engene. Dog er der ikke noget Sagn om de store historiske Stormfloder for Aarhundreder tilbage.

Pastor Feilberg noterer heftige Storme med høje Vandfloder baade den 12. og 29. Oktbr. 1838 og 7. og 8. Januar 1839, men hvor høje de har været, giver han ingen Oplysning om. 1852 var Stormfloden særlig høj; thi da naaede den op til „Spanghul“.

I de 26 Aar, jeg har boet i Alslev, har større eller mindre Stykker af Engene saavel ude i Marsken som

langs med Alslev Aa vel hundrede Gange været overskyllet. Naar Stormfloden er særlig høj, kan den skylle over Varde-Hjerting Landevej mellem Alslev og Toftnæs, og siden 1892 har den gaaet over Landevejen 13. Februar 1894, 1896, 3. Decbr. 1909, 5. November 1911, 1912, 1914 og 17. Februar 1916. Af disse var den i 1909 den højeste, da stod der 7 à 8 Fod Vand over Landevejen, og den naaede mod Nord til „Spanghul“ og mod Syd omtrent til Kirkestien. I Dalen Nord for Alslev naaede den Landevejen, og Syd for Byen gik den lige til Præstegaardens Havedige.

Til Trods for, at Georg Andersens Gaard i Havremarsken er bygget paa en Jordvold for ikke at forulempes af de hyppige Stormfloder, trængte Vandet dog ind overalt i Bygningen og stod 2 Fod højt i Stuerne, saa Beboerne maatte søge op paa Loftet. I Vibeke trængte Vandet ind i Valdemar Hansens Gaard, hvor Ladens Mure tog en Del Skade. De andre Gaarde i Vibeke og Visselbjerggaard var ogsaa stærkt truede, da Vandet plaskede mod Sylden. Samme Aften kom Valdemar Hansen kørende fra Varde, men ved „Spanghul“ mødtes han af Vandet. Han vendte om og kørte ad Toftnæs og Alslev Mølle; ved Folmersmose blev han atter standset af Vandet, saa han maatte køre ad Vogterhuset paa Hvidagre for saa ad Alslev Mølle at naa til Vibeke. Han naaede dog ikke hjem den Nat; thi ved Blæsbjerg kørte han ud i saa dybt og uroligt Vand, at Hestene blev søsyge og ikke til at styre, de trak Vognen i Vejgrøften. Mens alt flød af Vognen, sørgede han for at skære Skaglerne for at redde Hestene. Under dette Arbejde blev han saa medtaget, at han var nær ved at omkomme.

I denne Stormflod druknede c. 80 Faar fra Vibeke

og Alslev. Dagen efter samledes de op i Hylderslev Enge og Varde Kær.

Stormfloden i 1911 var kun to Fod lavere end den i 1909.

Sognefogeder.

Peder Danielsen i Alslev var Sognefoged i en lang Aarrække og var det 1803, han døde 1805. Derefter kom Niels Jensen i Toftnæs. Carl Thomsen, Toftnæs, der var en Mester til at skrive, var Sognefoged 1821. I 1832 var Hans Sørensen i Alslev Sognefoged; han efterfulgtes af de tre Toftnæsmænd: Hans Ibsen, Niels Chr. Christensen og Niels Lauridsen. Den næste blev Chr. Lund i Vibeke, der senere flyttede til Toftnæs. Inden sin Fratrædelse dekoreredes Lund med Dannebrogskorset. Saa vidt jeg har kunnet faa Oplysning derom, er Lund den eneste her i Sognet, der har baaret nogen Dekoration. Han var en rigtig solid Vestjyde, der nød megen Tillid og Agtelse — og med Rette. Efter Chr. Lund blev hans Svigersøn, Jens Thomsen Jepsen i Toftnæs, Sognefoged; men denne velvillige og rettænkende Mand døde faa Aar efter sin Udnævnelse. Nu er Smedemester Thue Andersen i Alslev Sognefoged.

Alslev Sogns Indbyggerantal:

1769: 254, 1787: 354, 1801: 361, 1834: 416,
 1840: 464, 1845: 470, 1850: 465, 1855: 422,
 1860: 456, 1870: 474, 1880: 510, 1890: 480,
 1901: 499, 1906: 500, 1911: 557, 1916: 655.

I Folketællingen 1916 er indbefattet en Del polske Mergelarbejdere; naar de fradrages, bliver Tallet 595.

Fra den første Folketælling 1769 indtil nu er Folketallet altsaa mer end fordoblet.

I de sidste 26 Aar (1892—1918) er der i Sognet født 466 Børn, hvoraf 8 var uægte ($1\frac{3}{4}\%$).

Selv om Beboerne i Alslev Sogn fortrinsvis har søgt deres Erhverv ved Landbruget, er der dog adskillige saavel i Fortid som i Nutid, der har taget fat paa andet. Mange har saaledes drevet ret omfattende Handel med Kvæg og Svin saavel i Hjemegnen som i Sønderjylland. De store Kreaturmarkeder i Varde har selvfølgelig øvet deres Indflydelse. Som Husflid er der lavet Jydepotter i Torrup. Af Revlingeris har Husmænd og gamle bundet Koste, der udførtes fra Hjerting og Varde. Enkelte har med megen Iver drevet Fiskeriet i Varde Aa og Alslev Aa. I Varde Aa fiske- des til en Tid mange Laks, særlig i de saakaldte „Skydegarn“.

Ved de rigtige Fisketider kørtes der til Hjerting og Sjelborg efter Fisk, som solgtes og forhandlede læn- gere inde i Landet, hvorved der ofte tjentes en god Skilling. Naar Fiskerne kom ind med en god Fangst, var de langtfra nøjeregnende, især hvis Fiskehandlerne havde en pæn Sigtekage og en Flaske Brændevin eller to med. Da tog de det ikke saa nøje med „Talfiskene“. Paa hver Snes Fisk skulde der nemlig gives et Over- tal, to eller tre Stykker, og disse kaldtes „Talfisk“. Fiskerne vilde nemlig være paa den sikre Side, for at de ikke efter Døden „skulde staa og tælle om“.

Af aandelige Bevægelser har Alslev Sogn ikke væ- ret særlig berørt i Mands Minde. Da Mormonerne for 50—60 Aar siden gjorde Propaganda her i Sydvest- jylland, havde de ikke Held til at hverve sig Prose- lytter her. Og da senere Metodisterne kom til Varde- egnen, opstod der vel noget Røre, men det øvede dog ikke .Indflydelse af blivende Betydning. Derimod har Indre

Mission og flere af de dygtige Præster, der har været her i den sidste Menneskealder, øvet en kendelig Indflydelse, der har holdt sig til Nutiden, og som giver sig Udslag i stadig og god Kirkegang forenet med Offervillighed til Menighedslivets Vækst og Hedningemissionen. Det danske Missionselskab har her haft en Kreds i mange Aar.

Af Lægmænd er der særlig to Navne, som de aandelige Bevægelser er knyttet til, nemlig Thomas Andersen og Christen Jørgensen Lauridsen, der hver til sin Tid prægede det religiøse Liv.

Den første var i flere Henseender en mærkelig Mand. I sine yngre Dage boede han paa et Sted til et Par Køer i Tulsmark. Han havde mange Børn, og meget fattigt var det for ham. Saa bandt han Revlingkoste om Vinteren og gik til Varde med den ene store Dragt efter den anden. Desværre skete det for ofte, at han satte hver Skilling til i Værtshusene, og undertiden blev han borte i flere Dage, saa hans Kone til sidst maatte af Sted for at finde ham og føre ham tilbage. Dette udsvævende Liv fik dog en brat Ende. Ved Guds Aands Naade uden nogen paaviselig ydre Aarsag kom han i Anfægtelser. Han saa sin Synd og anraabte Gud om Naade. Et helt Aar varede denne Krise, saa fik han Fred med Gud. Der fortælles, at han i denne alvorlige Tid gik til Præsten for at søge Hjælp, men fandt den ikke. Saa mente Thomas Andersen, at kunde Præsten ikke hjælpe ham, maatte vel Provsten kunne. Og saa gik han til Provsten, der dog heller ikke forstod ham. Under Samtalen med Provsten skal Thomas have ytret, at nu maatte han vist hellere gaa til den nye Præst i Hodde (J. Schjørring), for ham havde han hørt omtale, og Thomas var tilbøjelig til at mene, at

den nye Præst var af samme Slags som ham selv. Provsten fraraadede dog Rejsen til Hodde, og om han kom der, vides ikke nu. Thomas Andersen holdt ikke sit aandelige Gennembrud hos sig selv; han begyndte at holde Møder, han talte om sin Oplevelse saavel offentlig som privat. Sit Liv med Gud levede han paa en for ham egen umiddelbar Vis: han mente at modtage Aabenbarelsen og at kunne se Syner. Der var noget underligt sværmerisk over ham, der til Tider gav sig underlige Udslag. Da han saa det første Jærnbane-tog komme gennem Torrup, hvor han paa den Tid var Fattiggaardsbestyrer, skal han have udbrudt: „Dette her er at gaa Almagten for nær“. Alt dette lader vi staa hen, men ganske vidunderligt var hans Endeligt. En Tid før sin Død fortalte han, at det var aabenbaret ham, hvilken Dag han skulde dø, og han nævnede Dagen. Da den kom, sagde han om Morgen til sin Kone Ingeborg: „Det er altsaa i Dag, jeg skal dø“. Hvortil Ingeborg svarede: „Det passer nok ikke, Thomas, du er jo rask og fejler intet“. Samme Dags Eftermiddag spiste Thomas sin Mellemmad, uden at der mærkedes noget usædvanligt, men faa Minutter efter faldt han sammen og var død med det samme. Han døde 24. Maj 1885, 70 Aar gl.

Christen Jørgensen Lauridsen, som var Gaardejer i Alslev, blev til daglig kaldt Christen Degn. Han havde faaet sin Opvækkelse hos Metodisterne, men han forlod dem og sluttede sig til Indre Mission. Hans Virke-maade lignede ikke Thomas Andersens; thi han var en rolig og stilfærdig Mand, der havde noget saa overordentlig tilforladeligt over sig, der gjorde, at alle — selv de, der ikke forstod ham — fik den dybeste Agtelse for ham. Ikke alene i aandelige Spørgsmaal nød

han megen Tillid, men ogsaa paa andre Omraader var han en anset Mand, hvis retlinede Personlighed anerkendtes af alle. Han døde 1. Maj 1905, 53 Aar gl.

Han var „en Ældste i Menigheden“.
